

Lakivaliokunta

9/43/10

Eduskunta

1.6.2010

Asiantuntijakuuleminen 2.6.2010

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Hallituksen esitys HE 37/2010 vp laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää lakivaliokuntaa kuulemispyynnöstä. Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota hallituksen esitykseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Hallituksen esityksessä esitetyllä avoliiton yhteistalouden purkamista koskevalla sääntelyllä tulisi olemaan merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Joka viides suomalainen perhe on avoliittoperhe ja noin 40 prosentissa avoliittoperheistä on vähintään yksi lapsi. Avoliitto on yleistynyt 1970-luvulta lähtien merkittävästi ja yleistyminen näyttää jatkuvan edelleen. Avoliitto tarjoaa puolisoille myös ideologisen vaihtoehdon avioliitolle ja parisuhteen rekisteröinnille.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa hallituksen esitystä avoliiton yhteistalouden purkamisen sääntelyksi. Nykyisen lainsäädännön mukaan vuosikymmeniäkin avoliitossa eläneet puoliset eivät ilman testamentteja tai erillisiä sopimuksia saa taloudellista turvaa toisen puolison kuoleman tai avoliiton päättymisen varalta. Kuitenkin yhteisen lapsen saamisella tai merkittäville yhteisillä hankinnoilla on mitä ilmeisimmin suurempi vaikutus puolisojen välisen yhteistalouden syntyyn kuin parisuhteen virallistamisella.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää hallitusta esityksen sukupuolivaikutusten käsittelystä ja monipuolisesta erittelemisestä. Kuten perusteluosasta ilmenee, kyselytutkimusten mukaan heteroparien naispuolisot kantavat avio- tai avoliittotyypistä riippumatta miespuolisoitaan useammin päävastuun kodin sisäisistä kustannuksista, kuten ruokaostoksista ja lapsista aiheutuvista kuluista. Miehet sen sijaan vastasivat enemmän kodin ulkopuolisista menoista, auton ylläpidosta sekä lainojen koroista ja lyhennyksistä johtuvista kustannuksista. Lisäksi perinteisen perhemallin mukaisesti arvokkaampia esineitä on useammin hankittu miehen nimiin, vaikka ne olisivat tarkoitettu puolisojen ja perheen yhteiseen käyttöön. Tällainen *sukupuolittunut kulutuskäyttäytyminen johtaa avoliiton päättyessä siihen, että miespuoliso voi kartuttaa omaisuuttaan ja saada naispuolisensa kustannuksella perusteetonta etua.* Perheen sisäiset sukupuolittuneet kulutustottumukset ovat pysyneet kyselytutkimusten mukaan samansuuntaisina 1970-luvun lopulta nykyyhetkeen saakka.

Omaisuuuden sukupuolittunutta karttumista kärjistää tilastollisesti myös se, että *suurimman osan vanhempain- ja hoitovapaista käyttää lapsen äiti*. Tällöin töissä käyvä puoliso voi kartuttaa omaisuuttaan lastenhoidosta vastaavan puolison kustannuksella. Vanhempain- ja hoitovapaiden voimakkaasti sukupuolittunut jakautuminen on myös havaittu jarruttavan naisten ura- ja palkkakehitystä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa esitettyä avopuolison oikeutta hyvitykseen yhteistalouden hyväksi antamastaan panoksesta avoliiton päättyessä. Tällöin edellä mainittuja puolisoitten sukupuolittuneista kulutuskäyttäytymisistä ja/tai epätasaisesti jakautuneesta hoivavastuusta johtuvia, epäoikeudenmukaisiksi muodostuneita varallisuussuhteita voitaisiin tasoittaa, ja siten antaa parisuhteen heikommassa asemassa olevalle puolisolle suojaa. Neuvottelukunta pitää kannatettavana myös sitä, että ennen omaisuuden erottelua tehty sopimus hyvitysoikeudesta luopumisesta ei sitoisi avopuolisointa.

Nykyisen lainsäädännön mukaan korvauskysymysten käsittely on mahdollista lähinnä perusteettoman edun palauttamiskanteella. Tällainen tuomioistuinkäsittely on raskas ja prosessikynnyksen korkeus palvelee lähinnä vahvemmassa asemassa olevan puolison etuja. Esityksen mukaan omaisuuden jaosta erimieliset avopuolisot voisivat hakea pesänjakajan määräämistä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että ehdotettu laki suojaisi lähtökohtaisesti myös miesten etuja avoerotilanteissa. Jos mies avoliiton aikana esimerkiksi rakentaa avovaimon perimälle tontille kesämökin, olisi hänen mahdollista saada korvausta työpanoksestaan. Lapsen saaminen johtaa usein perheen sisäiseen työnjakoon siten, että toinen vanhemmista on ansiotyössä ja toinen ainakin jonkin aikaa vanhempain- ja/tai hoitovapaalla. Suurimman osan näistä vapaista käyttävät äidit. Vanhempainvapaiden sukupuolittuneella käytöllä on vaikutuksia myös lapsiperheen myöhempään hoivavastuun jakautumiseen.

On ilmeistä, että lakiehdotus poistaisi osaltaan kotiin jäävälle vanhemmalle kohdistuvaa taloudellista riskiä avoeron sattuessa. Lakiehdotuksella voi siten olla positiivisia vaikutuksia siihen, että myös avoliittoperheissä isät kokevat taloudellisesti vähemmän riskialttiiksi jäädä pidemmäksi aikaa kotiin hoitamaan lapsia. Isän kotiin jääminen toimisi vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle. Tällä saattaisi olla positiivisia vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuskistoissa.

Määrittelyjä,rajauksia

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää järkevänä, ettei esityksen parisuhdemääritelmään ole sisällytetty lausumaa seksuaalisesta kanssakäymisestä normaalin parisuhteen edellytyksenä. Tällainen lausuma saattaisi jopa vaarantaa avopuolison seksuaalisen itsemääräämisoikeuden. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että esitys käsittää sekä eri- että samaa sukupuolta olevien pariskuntien avoliitot. Kihlakumppani-käsitteen poisto on myös kannatettavaa juridisesti vanhentuneena. Kihlakumppani olisi terminä omiaan ohjaamaan tulkintaa vain heteropareja koskevasta sääntelystä.

Esityksellä on *merkittäviä välillisiä vaikutuksia lapsiin*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hyvänä, että avoliiton määritelmässä (3 §) otetaan huomioon puolisoitten yhteisten lasten lisäksi myös yhteisessä huollossa olevat lapset. Tällöin määritelmä ei ankkuroidu ainoastaan biologiseen vanhemmuuteen. Tämän seurauksena laki ottaa kattavammin huomioon myös samaa sukupuolta

olevien pariskuntien lapsiperheet sekä erityisesti uusperheet, joissa voi olla sekä avopuolisoiden yhteisiä lapsia että molempien puolisoiden aiemmista liitoista olevia lapsia.

Muutosesityksiä lakitekstiin

Lakiehdotuksen 3 §:ssä todetaan, että avopuolisoksi ei katsota sellaista henkilöä, joka on avioliitossa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan kuitenkin täsmällisemmin, että avoliitoksi ei katsottaisi parisuhdetta, jonka osapuoli on avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että tässä yhteydessä *lakitekstissä tulisi selvyiden vuoksi nimenomaisesti mainita rekisteröity parisuhde avioliiton lisäksi.*

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa, että *perintö- ja lahjaverolain muutokseen sisällytettäisiin viittaus avioliiton määritelmästä*, kuten perintökaaren muutosehdotuksen kohdalla on menetelty ("Avopuolisolla tarkoitetaan tässä luvussa henkilöä, joka on perittävän kuollessa ollut tämän kanssa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (/20) tarkoitettussa avioliitossa."). Tällöin myös perintö- ja lahjaverolain kohdalla kävisi selkeästi ilmi, että avioliitolla tarkoitetaan sekä eri että samaa sukupuolta olevia parisuhteita.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää lainvalmistelijaa hallituksen esitykseen sisällytetystä sukupuolivaikutusten arvioinnista. Sukupuolivaikutusten arviointi lainsäädännön valmistelussa on yksi tärkeimmistä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen työkaluista. Se on ollut mukana tasa-arvo- ja hallitusohjelmissa vuodesta 2003 lähtien, mutta valitettavasti sukupuolivaikutusten arviointi ei ole vakiintunut osaksi lainlaadinnan rutiineita. Esimerkiksi *vuonna 2009 hallituksen esityksistä ainoastaan 8,7 % sisälsi maininnan lakiesityksen sukupuolivaikutuksista tai sukupuolinäkökulmasta. 87,5 %:ssa hallituksen esityksistä ei sen sijaan mainittu mahdollisia sukupuolivaikutuksia lainkaan. 3,8 % hallituksen esityksistä sisälsi arvion, ettei lakiesityksellä ole sukupuolivaikutuksia.*

Taulukko: Sukupuolivaikutusten arviointi hallituksen esityksissä, %

	2005	2007 (tilanne 31.12.2007)	2008	2009
Maininta sukupuolivaikutuksista / sukupuolinäkökulmasta	6,5	8	8	8,7
Arvioitu ettei sukupuolivaikutuksia ole	7	5	5,5	3,8
Ei mainintaa	86,5	87	86,5	87,5

(Valtion tilinpäätöskertomus 2009, 66)

Hannele Varsa
pääsihteeri